

הרב שלמה אישון

היסכון לכל ילד לאור ההלכה

הקדמה

במסגרת התכנית של משרד האוצר והביטוח הלאומי, נפתחה בינואר 2017 תכנית חיסכון לכל ילד הזכאי לקצבת ילדים. בתכנית מופקדים 50 ש"ח לילד מדי חודש, והם מועברים לחיסכון על שמו בקופת גמל או בבנק, לפי בחירת ההורים. בין המסלולים המוצעים להורים מוצע גם 'מסלול הלכה'. יש לציין שעצם העובדה שכל הורה קיבל מכתב ובו מוצע גם 'מסלול הלכה' היווה תרומה אדירה לחיזוק המודעות להשקעות כשרות, ובזה עצמו יש ברכה גדולה. להלן נסקור את ההיבטים ההלכתיים של התכנית. יודגש מראש שאיננו עוסקים ביעוץ השקעות, וכל מה שייכתב להלן נוגע לפן ההלכתי בלבד.

א. למי שייך הכסף

על פי תנאי התכנית יועבר הכסף לחיסכון ייעודי על שמו של הילד בבנק או בקופת גמל להשקעה. את הכספים ניתן למשוך רק כאשר יגיע הילד לגיל 18,¹ פרט למקרים חריגים שבהם ניתן יהיה למשוך את הכספים קודם לכן. המקרים החריגים הם כאשר הילד נמצא במצב רפואי המסכן את חייו ויש צורך למשוך את הכספים כדי לממן את הטיפולים הרפואיים, באישור של רופא מטעם הביטוח הלאומי. כמו"כ ניתן למשוך את הכסף במקרה של פטירת הילד ח"ו, לאחר שלושה חודשים מהפטירה. העובדה שהילד או הוריו אינם רשאים למשוך את הכספים אלא במקרים החריגים אינה מהווה חיסרון בבעלותם על הכסף. ראיה לכך ניתן למצוא בדין 'עסקא', שם בעל המעות הנותן את כספו בעסקה אינו רשאי לחזור בו ולדרוש את כספו בחזרה עד תום התקופה שסוכם עליה. בכל זאת מוגדר הכסף ככספו במשך כל התקופה, שהרי אם לא כן לא היה רשאי לקבל את הרווחים שהצטברו בתקופה זו. וכן פסק ה'שלחן ערוך':²

יחיד המקבל עיסקא לזמן קצוב, המקבל יכול לחזור בו כדין פועל שחוזר בחצי היום, ובעל המעות אינו יכול לחזור בו.

אלא שיש לדון אם הפקדת הכספים ישירות על ידי המדינה לתכנית החיסכון על שמו של הילד נחשבת על פי ההלכה כהעברתם לבעלות הילד או הוריו, או שמא היות שלא הייתה העברה בפועל של כסף, והכול נעשה באמצעות רישומי מחשב בלבד - אין הכסף

1. בגיל 18 יהיה הילד רשאי למשוך את הכסף רק בהסכמת הוריו, ובגיל 21 אף בלא הסכמת הוריו.
2. שו"ע, יו"ד סי' קעז סעי' לז.

נחשב ככספם של הילד או הוריו. פוסקי זמננו נחלקו במשמעות ההלכתית של העברה בנקאית. בספר 'ברית יהודה'³ כתב בעניינו של מי שקיבל הלוואה מהבנק ועדיין לא הגיעו המעות לידו, אלא הועברו לזכותו בחשבון באותו בנק: 'שאינ הזיכוי בחשבון נחשב כנתינה אלא כעין הרשאה לקבל כסף', וכן הביא סברה זו בספר 'משפט השכירות'⁴ הכותב:

דלא מהני לקנות בכרטיס אשראי מדין עבד כנעני כיון שחברת האשראי לא נותנת למשכיר את הממון בעין אלא מפקידים את הממון לחשבוננו בבנק וכיון שדעת הפוסקים שהממון המצוי בבנק אינו אלא בגדר חוב שחייבים לו הבנק א"כ לא קיבל המשכיר לידו מעות כלל לעשות בהם את קנין השכירות מה שאין כן בדין עבד כנעני שהקנין מועיל כיון שמוכר יקבל מעות לידיו ואף אם ימשוך המשכיר את המעות אח"כ מהבנק אין יכול לעשות בכסף הזה קנין כיון שאין זה אלא כאילו הבנק פרע לו חובו.

מאיך גיסא כתב בספר 'תורת ריבית'⁵ 'שכשמעביר מחשבון לחשבון וודאי שהוא קנין המועיל', וכן כתב בשו"ת 'עטרת משה'⁶ ודחה את דעת השואל שכתב 'דכל העברת הממון משם ראובן לשם שמעון הוא רק חילופי שמות ואינו בא ליד שמעון'. ה'עטרת משה' כותב שתוקפה ההלכתי של ההעברה הבנקאית היא מכוח קניין 'אודיתא' או קניין 'סיטומתא'.⁷ גם על פי הגרי"מ פינשטיין יש לראות העברה בנקאית כהקנאה: בשו"ת 'אגרות משה'⁸ דן הגרי"מ פינשטיין בתוקפה ההלכתי של צוואה שנותנים ממעות המופקדים בבנק, וכותב שם בין השאר:

דכל חסרון דחוב להקנאה הוא מצד הלוח שאינו יכול למכור שהוא ישתעבד לאחר וא"כ אינו שייך זה בחוב של הבאנק שבודאי הבאנק משועבד לשלם החוב לכל מי שירצה המלוה ליתן, דמתחלה נשתעבד עצמו הבאנק לזה וכ"ש כשנשתעבד הבאנק מתחלה ליתן למי שיצוה ליתן אחר מיתתו. וחסר לנו רק הקנאה מצד המלוה שמצדו כיון שודאי יעשה כדבריו א"צ קנין כדלעיל.

על פי דברי ה'אגרות משה' נחשבת העברה בנקאית כקניין משתי סיבות: הראשונה - מבחינתו של מפקיד הכסף, היות שקיים ביטחון מוחלט שהבנק ימלא את הוראתו ואין אפשרות לבטל זאת, הרי שגמר בדעתו להעביר את הכסף, ולא גרע הדבר מקניין שגם עניינו הוא גמירות דעת. השנייה - מבחינתו של הבנק, היות שהוא משתעבד לתת את הכסף לכל מי שיאמר המפקיד, הרי שאין צורך במעשה קניין נוסף, וכפי שאומרת הגמרא בגיטין (יג ע"ב) 'נעשה כאומר לו בשעת מתן מעות שעבדנא לך לדיך ולכל

3. ברית יהודה, פרק ב הערה יב.
4. הרב עובדיה יוסף טולידאנו, ס' משפט השכירות, ס' ב סעי' י הערה יט.
5. תורת ריבית, פרק יח הערה כב.
6. הרב משה נתן נטע למברגר, עטרת משה, ח"א יו"ד ס' קכא.
7. ור' גם שו"ת שאילת יעב"ץ ח"א ס' לט, שכתב שיש תוקף הלכתי מדין סיטומטא לקניין שטרי חוב שנעשה על פי דינא דמלכותא. ור' גם בספר משפט השכירות, שם ש"ל שיועיל מדין סיטומטא.
8. שו"ת אגרות משה, אבה"ע ח"א ס' קה.

דאתו מחמתך', דהיינו שהלווה משתעבד מלכתחילה לכל מי שהמלווה יאמר לתת לו את הכסף. עוד מוסיף ה'אגרות משה' שם שבעניינים אלו ודאי מועיל 'דינא דמלכותא', וכן מסתבר שיש בכך תקנת הציבור שניתן יהיה לבצע העברות כספיות בלא צורך להעביר בפועל מטבעות, ועל כן יש לכך תוקף הלכתי. ומכל מקום פשוט שאף הסוברים שבהעברה בנקאית אין המקבל זוכה בכסף וזוהי רק הרשאה לקבל את הכסף, והכסף נשאר בבעלות הבנק, לא אמרו את דבריהם אלא בבנק, שם כל הכסף המופקד נחשב כממונו של הבנק הנחשב כלווה שמחויב לפרוע את הכסף המופקד אצלו.⁹ אולם שונה הדבר כאשר מדובר בקופות גמל, שם הכספים אינם נחשבים כספי החברה המנהלת את קופת הגמל, והיא אינה רשאית להוציאם ככל שתחפוץ. כספים אלו נחשבים כספי העמיתים והם רק מנוהלים על ידי החברה המנהלת, ועל כן הרווחים שהניבו הכספים הללו שייכים לעמיתים, וכן העמיתים נושאים בהפסדים. על כן מסתבר שלא יהיה חולק על כך שהעברת הכספים שמבצע משרד האוצר לקופות הגמל השונות על מנת שיירשמו על שם הילדים, מזכה להם את הכסף, וכסף זה נחשב מאותו רגע ככספם. מכאן שכאשר הקופה משקיעה בשוק ההון, למשל ע"י קניית איגרות חוב או מניות, העמיתים נחשבים כמי שקנו את ניירות הערך הללו, והחברה המנהלת את קופת הגמל נחשבת רק כשליחה שלהם לצורך זה.

ב. השש ריבית

הפקדת כסף בבנק כמוה כהלוואה לבנק. היות שהבנקים כולם חתומים על 'היתר עסקא', הרי שקבלת הריבית מהבנק מותרת, ולכן השקעה באפיק זה מותרת לכתחילה על פי ההלכה. אמנם על פי 'היתר העסקא' נחשב הכסף המופקד בבנק חציו הלוואה וחציו פיקדון, אך אין בכך כדי לאסור את ההפקדה בבנק, וזאת משום שב'היתר העסקא' נכתב שהבנק מקנה למפקיד חלק בכל עסקיו הטובים **והמותרים**. נמצא על כן שהמפקיד אינו שותף כלל בעסקים האסורים, והרווחים שהוא מקבל (מה שמכונה ריבית) הינם מהעסקים המותרים בלבד. בקופות הגמל, לעומת זאת, מושקעים כספי העמיתים בחברות שונות, הן באמצעות רכישת מניותיהם והן באמצעות רכישת איגרות חוב. כאשר חברה מנפיקה איגרת חוב, וקופת הגמל רוכשת איגרת חוב זו, הרי שהדבר נחשב כהלוואה של העמיתים לאותה חברה.¹⁰ אם אין לחברה 'היתר עסקא', הרי שלפי חלק מהפוסקים ייחשב הדבר כהלוואה בריבית אסורה.¹¹ גם אם איגרת החוב לא נרכשה

9. ואף שהציבור מכנה את הכסף המצוי בבנק 'פיקדון', באמת אין זה פיקדון אלא הלוואה, שהרי מותר לבנק להשתמש בכסף. ר' מאמרו של מו"ר הרב יעקב אריאל, שמיטת כספים בבנקים, אמונת עתיך 110.

10. איגרת חוב היא נייר ערך והיא כתעודת התחייבות לתשלום חוב. חברה מנפיקה איגרת חוב (אג"ח) כאשר היא מעוניינת לגייס כספים מהציבור. החברה המנפיקה מקבלת סכום כסף מרוכש האיגרת, ומתחייבת לשלם לשיעורין את הסכום הנקוב בה בתוספת ריבית ולעתים גם הצמדה במועדים הנקובים בנייר.

11. לדעת הגרי"מ פינשטיין, אגרות משה יו"ד ח"ב סי' סב, סג; שם ח"ג סי' מא, שאין איסור ריבית

בעת ההנפקה אלא בשוק המשני (במסחר בבורסה), יהיה אסור לפי חלק מן הפוסקים להחזיק בה בשעה שהחברה שהנפיקה אותה משלמת את הריבית.¹² היות שכאמור לעיל הכסף שמעבירה המדינה לקופות הגמל נחשב ככספם של הילדים, הרי שכאשר קופת הגמל רוכשת אג"ח בלא 'היתר עסקא', יעברו לפי פוסקים אלו על איסור ריבית. זאת ועוד, אף אם נאמר שהכסף שבקופות הגמל אינו שייך לילדים, אלא מנוהל על ידי בתי ההשקעות כממון צדקה השייך למדינה, מכל מקום כאשר הילד ימשוך את הכסף המגיע לו - ייתכן ויהיה אסור עליו לגבות את הריבית הנכללת בכספם שהצטברו.

הראשונים נחלקים בעניין הלוואה בריבית קצוצה של כספי צדקה המיועדים לעניים. בתשובות המיוחסות לרמב"ן (סי' רכב) כתב שמעיקר הדין הדבר מותר, משום שמדובר בממון שאין לו בעלים ידועים, אף שלמעשה לא סמך על כך, וזו לשונו:

שורת הדין נ"ל להלכה שמוותר. שלא אסרה תורה אלא רבית הבאה מיד לזה למלוה. וכאן אין כאן מלוה. שהרי מעות הללו אין להם בעלים ידועים ואין לך עני שיוכל להוציא חלקו מיד הגזברים. אלא הם מחלקין כרצונם לזה הרבה ולזה מעט או לא כלום... ולהלכה אמרתי ולא למעשה.¹³ ואילו הרא"ש כתב שהדבר אסור, וזו לשונו:

וששאלת אם רבית קצוצה מותרת להקדש עניים או לתלמוד תורה. דע כי לא הותר רבית קצוצה אלא להקדש של בדק הבית משום דכתיב אחיך ולא של הקדש שהוא לגבוה כדדרשין שור של רעהו ולא של הקדש. אבל להקדש שבזמן הזה שהוא לעניים או לתלמוד תורה העניים והתלמידים בכלל אחיך הם ורעהו הם. והביא רבינו מאיר מרוטנבורק ז"ל ראייה על זה מההיא דסוף פרק החובל (צג) ההוא ארנקי דצדקה דאיחלפום לפומבדיתא אפקדיה רב יוסף גבי ההוא גברא וגנבוה מיניה אתא לקמיה דרב יוסף וחייבי א"ל אביי והא תני' לשמור ולא לחלק לעניים, א"ל שאני פומבדיתא דמיקץ קץ להו. ואם איתא דעניים לאו בכלל רעהו נינהו אמאי צריך למדרש לשמור ולא לחלק לעניים, תיפוק ליה מדכתיב בפקדון איש כי יתן אל רעהו כסף או כלים לשמור כדדרשין שור של ישראל שנגח שור של הקדש ושור של הקדש שנגח שור של ישראל שור של רעהו אמר רחמנא. והכא נמי דוקא בממון של רעהו מיחייב אלא ודאי עניים בכלל רעהו הם ומילתא דפשיטא היא ואף ראייה אין צריך.¹⁴

בהלוואה לחברה, ועל כן לשיטתו מותר לרכוש אג"ח בלא היתר עסקא. לעומת זאת לדעת המנחת יצחק, ח"ג סי' א וח"ו סי' עז, וכן לדעת הגרש"ז אויערבך, מנחת שלמה סי' כח, הדבר אסור. ועי' במנחת שלמה שם, שייטכן ואינו מדאורייתא. ואולם בשו"ת הר צבי, יו"ד סי' קכו, כתב שזוהי ריבית קצוצה האסורה מהתורה, וכ"כ בשו"ת אור לציון, ח"א יו"ד סי' ה. וכן ור' סיכום מקיף של השיטות בספר כתר, כרך א במחקרם של הרב ישראל בן שחר והרב יאיר הס.

12. והארכנו בזה בכתר ו סי' ה. עי"ש.

13. שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סי' רכב; וכן הוא בתשובת הרשב"א ח"ד סי' סג; שם ח"ה סי' רמט.

14. שו"ת הרא"ש כלל יג סי' ח.

להלכה פסק ה'שלחן ערוך'¹⁵ כשיטת הרא"ש והתיר רק ריבית דרבנן. ראייתו של המהר"ם מרוטנבורג אותה הביא הרא"ש בתשובתו היא מהגמרא במסכת בבא קמא (צג ע"א) שלמדה מהדרשה 'לשמור ולא לחלק לעניים', שחיובי השומרים לא חלים על גזבר קופת הצדקה. מתוך שהגמרא שם לא מיעטה חיובים אלו מהמילה 'רעהו' שבפסוק 'כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור', המהר"ם מרוטנבורג הוכיח שגם ממון עניים הוא בכלל רעהו, ועל כן חל עליהם איסור ריבית דאורייתא. במקרה שהובא שם בגמרא חייב רב יוסף את הגזבר אף שמדובר היה בממון עניים, מטעם ש'עניי דפומבדיתא מיקץ קיץ להו, ולשמור הוא'. ופירש רש"י:

קיץ להו - ממון כך וכך לשבת לכל אחד הוה ליה ממון שיש לו תובעין וקרינא ביה לשמור. מכאן שכספי צדקה שידוע ומוגדר מראש למי הם מיועדים וכמה מגיע לכל אחד - נחשבים ככספי שותפות וחלים עליהם כל דיני התורה. וכן כתב בשו"ת מהר"ם חלאווה (סי' סו):

עד כאן לא אמ' ז"ל דבר[ים] הללו אלא בהקדש של עניי עולם שאין להם בעלים מיוחדין, אבל בנדון שבפנינו שאינו מתחלק אלא לעניי העיר, ודאי ממון שיש לו בעלים מקרו, שהרי עניי העיר נקראו בעלים מאחר שהוא מיוחד להן... בודאי יש בו משום רבית, שהרי ממון של אלו ממון הוא ממש, וכדאמר' פרק החובל עניי דפומבדיתא קיץ להו לשמור הוא.¹⁶

וכן כתב ה'בית יוסף' (יו"ד סי' קס) שמשמע מדברי הרמב"ן 'דהקדש לעניים מיוחדים וקצוב חלקו של כל אחד אסור להלוותם אפילו באבק רבית'. הכספים שבקופת הגמל, אף אם נאמר שעדיין אינם שייכים לילדים, ברור שהינם לפחות במצב של 'מיקץ קיץ להו', שהרי מדובר בחוסכים מוגדרים שידוע כמה מגיע לכל אחד מהם, ואם כן נראה שלא רק לשיטת הרא"ש אלא אף לשיטת הרמב"ן יחול עליהם איסור ריבית.¹⁷ ומכל מקום למעשה נראה פשוט שהכסף שמופקד בתכנית 'חיסכון לכל ילד' שייך לילדים, וממילא אין לדמותו לממון עניים או יתומים שהותר להם להלוות בריבית דרבנן.

ג. החשש שבהזקת המניות

כאמור לעיל, קופות הגמל משקיעות בדרך כלל גם במניות. נחלקים הפוסקים בשאלה

15. שו"ע, יו"ד סי' קס סעי' יח.

16. שו"ת מהר"ם חלאווה, סי' סו; וכ"כ בשו"ת מהרי"ט, ח"ב יו"ד סי' לט.

17. כפי שהבאנו לעיל, הבית יוסף כתב בשם הרמב"ן שכאשר מדובר בעניים ידועים אסור להלוות אפילו בריבית דרבנן, וכן משמע מלשון המהר"ם חלאווה שהבאנו. אולם בספר ברית יהודה, פרק ז הערה מה, כתב שמדברי הפוסקים משמע שבריבית דרבנן אין לחלק בין מעות צדקה שאין להן בעלים ידועים לבין ממון שיש לו בעלים ידועים, וכן כתב בספר תורת ריבית, פרק כ הערה נ. והנה כפי שהבאנו לעיל בהערה 11, בין האוסרים הלוואה בריבית לחברה יש הסוברים שזהו איסור דרבנן ויש הסוברים שזהו איסור דאורייתא. מדברינו עולה שלסוברים שזהו איסור דרבנן היה ניתן להקל כאשר קופת הגמל רוכשת אג"ח מחברות שאין להן היתר עסקא - אם היינו מגדירים את הכסף כלא נמצא בבעלות הילדים, אולם לסוברים שזהו איסור תורה יהיה הדבר אסור אף לו היינו מגדירים את הכסף כמי שנמצא עדיין בבעלות המדינה.

מהו מעמד ההלכתי של בעלי המניות, והאם הם נחשבים כמי שעוברים על איסורים כאשר החברה שאת מניותיה הם מחזיקים מחללת שבת או לווה בריבית וכד'. יש הסוברים שבעל מניה אינו נחשב עפ"י ההלכה כבעלים על נכסי החברה משני טעמים אפשריים: או משום שנחשב כעין מלווה לחברה,¹⁸ או משום שהחברה נחשבת אישיות משפטית בפני עצמה שהיא הבעלים על נכסיה.¹⁹ יש הסוברים שבעל מניה נחשב כבעלים גמור של הנכסים,²⁰ ויש המבחינים בין מצב שבו אין לבעלי המניה יכולת השפעה על החלטות החברה (כאשר מדובר בהחזקת מניות קטנה יחסית), שאז אינו נחשב כבעלים, לבין מצב שבו יש לו יכולת השפעה על החלטות החברה.²¹ הבחנה נוספת שהובאה בפוסקים היא בין מניה המקנה זכות הצבעה שהמחזיק בה נחשב לבעלים, לבין מניה שאינה מקנה זכות זו שהמחזיק בה אינו נחשב בעלים.²² לשיטות הרואות את בעל המניה כבעלים על נכסי החברה, הרי שכאשר החברה לווה או מלווה בריבית אסורה יחשבו בעלי המניות כמי שעוברים על האיסור, שהרי מדובר בממון השייך להם. באשר לחילול שבת, אף שיש מקום להקל כאשר מדובר בהחזקת מניות בכמות קטנה שאין בה כדי להשפיע על התנהלות החברה,²³ נראה שיש מקום להחמיר יותר כאשר מדובר בהשקעה הנעשית דרך קופת גמל. החוק קובע כך:

משקיע מוסדי ישתתף ויצביע באסיפה כללית של תאגיד שהוא בעל זכות הצבעה

בו, בעד או נגד הצעת החלטה המובאת לאישור.²⁴

משמעות הדבר כי מנהלי קופות גמל ישתתפו באספה הכללית של בעלי המניות אותן הם מחזיקים. בשונה מהמשקיע הפרטי, למנהלי קופות גמל המחזיקים כמות גדולה של מניות כוח והשפעה גדולים למדי. המשקיע בקופת הגמל נחשב אם כן כמי שממנה את מנהלי הקופה להיות שליחים בעלי השפעה רבה בחברות שאת מניותיהן הוא מחזיק, ועל ידי כך שותפותו ואחריותו לחילול השבת הנעשים באותן חברות גדולה יותר.²⁵ מן האמור לעיל עולה כי אם בוחרים להשקיע באפיק קופות גמל, הרי שמבחינה הלכתית עדיף להשקיע במסלולים המפוקחים הלכתית, בהם קיימת הקפדה שהעמיתים לא יהיו שותפים בהלוואות בריבית, בחילולי שבת או באיסורים אחרים.²⁶

18. שו"ת מהר"ם שיק, יו"ד סי' קנח.

19. צפנת פענח, סי' קפד; יד שאול, עמ' מו; חלקת יעקב, ח"ג סי' קצ; הרב אשר ויס, תחומין לג.

20. שו"ת מהרש"ג, יו"ד סי' ג; מועדים וזמנים, ח"ג סי' רסט.

21. שו"ת מהרי"א הלוי, ח"ב סי' קכד; שו"ת האלף לך שלמה, או"ח סי' רלח; שו"ת אגרות משה, אבה"ע ח"א סי' ז.

22. שו"ת מנחת יצחק, ח"ג סי' א.

23. ר' מה שכתבנו בספר כתר כרך ו סימן ד.

24. תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (השתתפות חברה מנהלת באסיפה כללית), תשס"ט-2009 סעיף 2 (א).

25. ואין זה משנה שאף בלא ההשקעה שלו היו נעשים אותם חילולי שבת בחברה, משום שבפועל מנהל קופת הגמל נחשב גם כשליחו.

26. לפירוט בעניין הקריטריונים השונים למסלולים הכשרים ראה מאמרנו 'השקעות כשרות - מהן?', אמונת עתיך 100.

ד. סיכון מוגבר

כאמור לעיל, איננו עוסקים בייעוץ השקעות ועל כן איננו מביעים כל עמדה בשאלה אם מבחינה כלכלית עדיפה השקעה בקופות גמל בסיכון מוגבר, בסיכון בינוני או בסיכון נמוך. בכפוף להסתייגות זו נציין כי יש הסוברים שכאשר מדובר בהשקעה לטווח ארוך, מבחינה כלכלית עדיף להשקיע בסיכון מוגבר. הסוברים כך מתלבטים בשאלה אם נכון הוא לוותר על המסלול ההלכתי על מנת להבטיח תשואה גבוהה יותר, או שמא נכון להשקיע במסלול ההלכתי גם אם התשואה נמוכה יותר. בעניין זה נציין כי דעתנו של מו"ר הרב יעקב אריאל שליט"א, רבה של רמת גן, כי יש להעדיף מסלולים כשרים, גם אם הרווחים שבהם נמוכים יותר. נציין שכבר כיום מציע בית ההשקעות אינטרגמל קופות גמל ופנסיה בע"מ מסלול בסיכון מוגבר, מסלול בסיכון בינוני ומסלול בסיכון מועט, אשר כולם עומדים תחת פיקוח הלכתי של בד"ץ העדה החרדית.²⁷ מכון כת"ר פועל לפתיחת מסלולים נוספים. חשוב לזכור כי אין דחיפות בבחירת המסלול. את הבחירה ניתן לבצע עד תאריך ז' סיוון תשע"ז (1/6/2017), כך שמי שעדיין לא מצא את המסלול המתאים לו, יכול בהחלט להמתין ולראות אם יפתחו מסלולים נוספים, ואינו צריך להתפשר מבחינה הלכתית.

לסיום נציין שלבחירת מסלולי השקעה יש גם היבט ציבורי. סך כל הנכסים הפיננסיים של הציבור הדתי הוא אדיר: קופות גמל, קרנות פנסיה, קרנות השתלמות וכד'. כול זה מהווה כוח כלכלי עצום שיש בו כדי להשפיע על אופי הפעילות במשק. כשם שריבוי המסעדות הכשרות בארץ הינו תוצאה של הצריכה הגוברת של מזון כשר, כך גם הגברת הצריכה של השקעות כשרות והתמקדות בחברות השומרות שבת תביא בע"ה לריבוי שמירת השבת וחיזוק אופייה היהודי של המדינה.

27. ההבדל שבין מסלול ההלכה של אינטרגמל לבין המסלולים האחרים של אינטרגמל, שגם הם בהכשר, הוא שבמסלול ההלכה קיימת התחייבות של אינטרגמל שלא לשנות את הרכב הנכסים אלא רק באישור הלכתי. במסלולים הכשרים האחרים הם רשאים לשנות את הרכב ההשקעות גם בלא אישור הלכתי, אלא שאם יעשו כן הם מתחייבים להודיע על כך מראש לבד"ץ. עוד נציין כי ההשקעה באינטרגמל נעשית באמצעות תעודות סל אשר הבד"ץ נותן להן הכשר, אך יש האוסרים זאת - ר' מאמרנו הנ"ל באמונת עתיך 100.